

Ortaokul Öğrencilerinde İnsani Değerlerin Özyeterlik Algılarını ve Bilişsel Strateji Kullanımını Yordama Gücü*

The Role of Human Values in Predicting Perception of Self-Efficacy and Use of Cognitive Strategies among Middle School Students

Tuncay ORAL**, Bülent DİLMAÇ***

Öz: Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin özyeterlik algılarını ve bilişsel strateji kullanımını yordama gücü incelenmiştir. Bu çalışmadaki veriler 2012-2013 eğitim öğretim yılında Denizli il merkezinde bulunan resmi kurumlarda öğrenim gören 192 kız (%60,4) ve 126 erkek (%39,6) olmak üzere toplam 318 ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden elde edilmiştir. Çalışmada Dilmaç (1999) tarafından geliştirilen Ahlaki Olgunluk Ölçeği ve Pintrich ve De Groot (1990) tarafından geliştirilen ve Üredi (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan Özyeterlik Algısı Ölçeği ve Bilişsel Strateji Kullanımı Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS 16.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve verilerin analizinde .01 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. İnsani değerlerin, öğrencilerin özyeterlik algılarını ve bilişsel strateji kullanım düzeylerini yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre, insani değerlerin özyeterlik algılarını ve bilişsel strateji kullanımını anlamlı düzeyde yordadığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsani değerler, özyeterlik algısı, bilişsel strateji kullanımı.

Abstract: The purpose of this study was to examine the role of human values in predicting perception of self-efficacy and use of cognitive strategies among middle school students. The participants were fifth, sixth, seventh and eighth grade 318 students; 192 female (60.4%), 126 male (39.6%) attending public middle schools in Denizli in 2012-2013 academic year. In the study, human values were measured with Moral Maturity Scale, which was developed by Dilmaç and Kulaksızoğlu (1999), perception of self-efficacy and use of cognitive strategies was measured with Self-Efficacy Scale and Use of Cognitive Strategies Scale developed by Pintrich and De Groot (1990) and adapted by Üredi (2005). Data analysis were conducted with SPSS 16.0 statistical package program in .01 significance level. Simple linear regression analysis used to explore the predictive value of human values for perception of self-efficacy and use of cognitive strategies indicated that human values in predicting perception of self-efficacy and use of cognitive strategies among middle school students significantly.

Keywords: Human values, perception of self-efficacy, use of cognitive strategies.

Giriş

Günümüzde oldukça geniş ve kapsayıcı bir kavram haline gelen değer kavramı ile ilgili tek ve ortak bir tanıma ulaşmak oldukça güçtür (Erinç, 1995). Güngör (1998) değeri, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olması hakkındaki inanç olarak tanımlarken, Çağlar (2005) değerlerin, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olarak adlandırılabileceğini ifade etmektedir. Şirin (1983) ise değerleri belli bir durum ve şartlara bağlı kalmaksızın, arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen öğeleri gösteren kıstaslar olarak tarif etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde değer; ilgiler, ihtiyaçlar, amaçlar, ahlaki sorumluluklar ve tutumları ifade etmek için kullanılan bir yönelim (Van ve Scarbrough, 1995),

*Bu çalışma 31 Ekim-02 Kasım 2013 tarihlerinde Konya'da düzenlenen I. Ulusal Değerler Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Öğr. Gör., Pamukkale Üniversitesi, Kale Meslek Yüksekokulu, Denizli-Türkiye, e-posta:toral@pau.edu.tr

***Doç. Dr., Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Konya-Türkiye, e-posta:bulentdilmac@gmail.com

birey ve karşısındakiler için sonuçları farklılaştıran bir kural koyucu (Coarling, 1999), eylem ve davranış biçimleri arasından seçim yapılmasına yardım eden ve ideal davranış biçimini motive eden bir standart (Kilby, 1993) olarak da ifade edilebilir. Bu bağlamda değerler, bireyin düşünce, tutum ve davranışlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkmakta ve insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olmaktadır (Durmuş, 1996; Dunlop, 1996). İnsan davranışlarını açıklamada önemli öğelerden biri olan insani değerlerin bazıları saygı, dürüstlük, sorumluluk, dostluk, hoşgörü, barışçı olma şeklinde ifade edilebilir (Dilmaç, 2007). Öğrenme ortamlarındaki motivasyonel ve bilişsel süreçler, değerlerin, insan davranışlarını açıklamada temel öneme sahip olduğu alanlardandır (Synder, 1997). Öğrencilerin öğrenme ortamlarındaki akademik çalışmaları ve bilişsel etkinliklerine yönelik bakış açıları ve görüşleri, öğrencilerin motivasyonlarını arttırıcı kaynaklardır (Wigfield ve Eccles, 2000). Bu kaynakların esasını, öğrencilerin bir çalışmayı yerine getirirken ne kadar iyi olduğuna yönelik inançları (Eaton ve Dembo, 1997), kişinin bir koşulda sahip olduğu becerilerle neler yapabileceğine yönelik inanç (Bandura, 1997), öğrenenin bir göreve ilişkin performans yeteneği hakkındaki inancı (Wigfield ve Eccles, 2000) şeklinde çeşitli kuramcılar tarafından ifade edilen bir kavram olan özyeterlik oluşturmaktadır (Pintrich ve De Groot, 1990; Sharp, 2002; VanZile-Tamsen, 2002; Zimmerman ve Martinez-Pons, 1988).

Özyeterlik algısı bir vazifeyi gerçekleştirebilmek için lazım olan bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal becerileri düzenleme ve uygulamayı içerir. Özyeterlik algısı kişinin sahip olduğu becerilerin fazla olmasıyla ilgili değil, belli bir durumda sahip olduğu becerilerle neler yapabileceğine inanması ile ilgilidir (Bandura, 1997). Sosyal öğrenme kuramına göre kişinin sahip olduğu yeterlikleri hakkındaki inancı o kişinin kendisine verilen görevlere nasıl yanıt vereceğiyle ilişkilidir. Bireyin verilen görevi başarmada göstereceği performans hakkındaki algısı davranışın güçlü bir yordayıcısıdır. Çünkü özyeterlik algısı bireyin görevi başarmada hangi yolu tercih edeceği, ne kadar çaba göstereceği, başarısızlık veya sorunlar karşısında nasıl davranacağı gibi kişinin başarısını arttıracak ya da azaltacak düşünce süreçleri açısından belirleyicidir (Schunk, 1998). Helmke (1989) özyeterlik algısının okul öncesi yıllarda oluşmaya başlayıp zamanla geliştiğini ve bu süreçte özyeterliğin şekillenmesinde akademik deneyimin önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Bandura'ya göre (1997) özyeterliğin; geçmiş deneyimler, dolaylı gözlem, sözel/sosyal ikna, psikolojik durum olmak üzere dört kaynağı bulunmaktadır. Geçmiş deneyimler öğrencilerin görev ve aktivelerde yer aldıktan sonra bu aktiviteleri hakkında yorum yapması ve bundan sonraki aktivitelerde yer almaya yönelik kapasiteleri ile ilgili inançlarını geliştirmek için bu yorumları kullanması olarak ifade edilmektedir. Bu deneyimler sonucu oluşan yorumlar olumlu olursa özyeterlik algısı olumlu yönde yükselmektedir (Britner ve Pajares, 2006). Dolaylı gözlem, bireylerin başkalarının eylemlerini gözlemleyerek ve model alarak özyeterlik kazanmasıdır. Bireyler bunlardan elde ettiği bilgileri benzer durumlarda kendilerinin başarı olasılıklarını değerlendirmek için kullanabilir, performanslarını diğer öğrencilere göre değerlendirebilirler (Britner ve Pajares, 2006; Usher ve Pajares, 2008). Dolaylı gözlemler için canlı modeller kadar sesli ve işitsel modeller de kullanılabilir (Alderman, 2004). Bu modeller özellikle bireylerin yetenekleri ile ilgili emin olmadıklarında ya da var olan akademik durumla ilgili yeterli tecrübeye sahip olmadıklarında etkilidir (Usher ve Pajares, 2008). Sözel/sosyal ikna, bireylerin, başkalarından aldıkları sözel ve sözel olmayan mesajlardır (Britner ve Pajares, 2006). Öğrencilerin durumlarına yönelik ebeveynlerinden, öğretmenlerinden ve akranlarından cesaretlendirici ifadeler almaları onların özyeterlik düzeylerini yükseltebilmektedir (Usher ve Pajares, 2008). Öğrenciler henüz kendi değerlendirme becerilerini geliştirmemişse genellikle akademik performansları ile ilgili başkalarından dönüt almaya bağımlıdırlar. Sözel/sosyal destek tek başına özyeterliği yükseltmez ancak özyeterliğin kaynaklarını hep birlikte harekete geçirebilir (Britner ve Pajares, 2006). Psikolojik durum kaynağı ise bireylerin psikolojik ya da duyuşsal durumlarının farkında olması sonucu bu durumun akademik görevlerdeki yetenek algılarını dolaylı olarak etkilemesi şeklinde ifade edilmektedir (Palmer, 2011).

Yüksek özyeterlik algısına sahip bireyler, başarısızlıklarını ortaya koydukları çabanın yetersizliğine, düşük özyeterlik algısına sahip bireyler ise başarısızlıklarını becerilerinin

yetersizliğine bağlamaktadırlar (Pajares ve Schunk, 2001). Yapılan çalışmalarda akademik başarı ile özyeterlik algısı arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Helmke, 1989; Malpass, O'Neil ve Hocevar, 1999; Marsh, 1990; Schunk, 1989; Schunk ve Swartz, 1993). Akademik başarı için gerekli olan öz-düzenleme özyeterlikten etkilenmektedir (Whaw ve Abrami, 2002; Wolters, Yu ve Pintrich, 2002; Zimmermann, Bandura ve Martinez-Pons, 1992). Öz-düzenleme becerisine sahip öğrencilerin öncelikle yüksek düzeyde özyeterliğe sahip olması gerekir (Schunk ve Ertmer, 2000). Çalışmalar, yüksek özyeterlik algısına sahip öğrencilerin, etkili öz-düzenleme stratejileri kullandıklarını göstermektedir (Pajares, 2002). Öz-düzenleme tanımlarında ve öz-düzenlemeyi destekleyici öğrenme ortamlarının hazırlanmasında bilişsel stratejiler etkin rol oynamaktadır (Butler, 2002). Öz-düzenleyici bireyler bilişsel stratejileri kullanarak etkin öğrenmeler gerçekleştirirken; bilişsel strateji kullanımları öğrenme sürecinin ilerlemesi için oldukça önemli olmaktadır. Bilişsel stratejileri tanımlamak gerekirse, öğrencinin hedefe ulaşmadaki çabayı yönetmesinin yanı sıra tekrarlama, anlamlandırma ve örgütleme olarak ifade edilebilir (Pintrich, De Groot, 1990). Bilişsel stratejiler öğrenmeye ait süreçlerde öğrencilerin öğrenme etkinliklerini artırmaktadır (Belet ve Yaşar, 2007). Bilişsel stratejilerin kullanılmasına yönelik yapılan çalışmalar, bilişsel strateji kullanımlarının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Güven ve Tunçer, 2007; Wolters ve Pintrich, 1998). Ayrıca yapılan çalışmalara göre öğrenmenin değerli olduğu hissedilen sınıf ortamlarında bilişsel stratejilerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir (Lyke ve Young, 2006). Bu çalışmalardan anlaşıldığı üzere, öğrenme ortamlarında özyeterlik gibi duyuşsal ve strateji kullanımı gibi bilişsel süreçlerin etkisi birçok akademisyen tarafından kabul edilmektedir.

Değerlerin insanın düşünce ve davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu (Dunlop, 1996; Durmuş, 1996) hatırlarsak bu yönü ile değerlerin, öğrenme sürecinin özyeterlik gibi duyuşsal ve bilişsel strateji kullanımı gibi bilişsel öğelerini şekillendirebileceği düşünülebilir. Alanyazın incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde özyeterlik ve bilişsel strateji kullanımının insani değerler tarafından açıklandığı herhangi bir bilimsel çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan bu araştırmadan elde edilecek sonuçların alanyazına önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada ele alınan değişkenler, toplumun büyük bir kesimini oluşturan ortaokul öğrencilerinin psiko-sosyal ve akademik yaşantıları için son derece önemli kavramlardır. Bu bakımdan araştırmadan elde edilecek sonuçların öneminin bir kat daha arttığı söylenebilir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin özyeterlik algıları ve bilişsel strateji kullanımını yordama gücünün araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinde insani değerler özyeterlik algılarını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?
2. Ortaokul öğrencilerinde insani değerler bilişsel strateji kullanımını anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Yöntem

Bu çalışma var olan bir durumu olduğu gibi ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir araştırmadır. İnsani değerler ile özyeterlik algıları ve bilişsel strateji kullanımı arasındaki ilişkileri incelemek için ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. İlişkisel tarama modellerinde iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığı ya da miktarı belirlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2012).

Örneklem/çalışma grubu

Araştırmanın evreni Denizli il merkezinde öğrenim gören tüm ortaokul 5, 6, 7 ve 8. öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma grubu 2012-2013 eğitim öğretim yılında Denizli il merkezinde bulunan resmi kurumlarda öğrenim gören ve araştırmaya basit tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile dahil edilen 192 kız (%60,4) ve 126 erkek (%39,6) olmak üzere toplam

318 ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileridir. Araştırma grubunda 35 beşinci sınıf (%11), 124 altıncı sınıf (%39), 145 yedinci sınıf (%45,6) ve 14 sekizinci sınıf (%4,4) öğrencisi bulunmaktadır.

Veri toplama

Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Bu çalışmada Dilmaç (1999) tarafından geliştirilen “Ahlaki Olgunluk Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek, kendini değerlendirme ölçeği olup 66 maddeden oluşan ve dörtlü likert tipi değerlendirme seçenekleri olan, tek boyutlu bir ölçektir. Ölçekte dörtlü derecelendirmeyi kullanarak her bir maddede verilen yargının kendi davranışlarına ne derece uygun olduğunu belirtmeleri istenmektedir. Tutum ölçeğindeki ifadeler “Her zaman doğru”, “Ara sıra doğru”, “Nadiren doğru” ve “Hiçbir zaman doğru değil” şeklinde cevaplandırılmak üzere düzenlenmiştir. Buna göre ölçekten en düşük 66, en yüksek 264 puan alınabilmektedir. Ölçekteki 66 maddenin 37’si olumlu, 29’u olumsuz ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa (α) iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .73’tür. Bu sonuç testin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Dilmaç, 1999). Bu araştırma kapsamında toplanan veriler ile yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı .91 olarak tespit edilmiştir.

Bilişsel Strateji Kullanımı Ölçeği: Öğrencilerin bilişsel strateji kullanım düzeylerini belirlemek amacıyla Pintrich ve De Groot (1990) tarafından geliştirilen ve Üredi (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan “Bilişsel Strateji Kullanımı Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek 13 maddeden oluşmaktadır ve tek boyutlu bir ölçektir. Ölçek yedili likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçekteki ifadeler “Bana hiç uymuyor”dan “Bana tamamen uyuyor”a uzanan bir şekilde cevaplandırılmak üzere düzenlenmiştir. Ölçekten en düşük 13, en yüksek 91 puan alınabilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa (α) iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .82’dir. Bu sonuç testin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Üredi, 2005). Bu araştırma kapsamında toplanan veriler ile yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı .87 olarak tespit edilmiştir.

Özyeterlik Algısı Ölçeği: Öğrencilerin özyeterlik algıları ile ilgili veri toplamak amacıyla Pintrich ve De Groot (1990) tarafından geliştirilen ve Üredi (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan “Özyeterlik Algısı Ölçeği” uygulanmıştır. Bu ölçek 9 maddeden oluşmaktadır ve tek boyutlu bir ölçektir. Ölçek yedili likert tipinde hazırlanmıştır. Ölçekteki ifadeler “Bana hiç uymuyor”dan “Bana tamamen uyuyor”a uzanan bir şekilde cevaplandırılmak üzere düzenlenmiştir. Ölçekten en düşük 9, en yüksek 63 puan alınabilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa (α) iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .92’dir. Bu sonuç testin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Üredi, 2005). Bu araştırma kapsamında toplanan veriler ile yapılan analizde ise iç tutarlılık katsayısı .90 olarak tespit edilmiştir.

İşlem

Araştırma verilerini toplama işlemi, 2012-2013 öğretim yılı ikinci döneminde Denizli il merkezindeki ortaokullarda gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya basit tesadüfi eleman örnekleme yöntemi ile dâhil edilen 318 ortaokul öğrencisine ilgili veri toplama araçları uygulanmıştır. Uygulamadan önce öğrencilere ölçek cevaplama süreci ile ilgili gerekli bilgiler verilmiş ve gönüllülük esas alınmıştır. Veri toplama araçlarının uygulaması yaklaşık 30 dakika sürmüştür.

Verilerin analizi

Araştırma verilerinin analizinde değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca insani değerlerin, özyeterlik algısı ve bilişsel strateji kullanımı üzerindeki yordama gücünü öğrenmek için basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Analizler bilgisayar ortamında SPSS 16.0 paket programı yardımıyla ve .01 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle insani değerler ile özyeterlik algısı ve bilişsel strateji kullanımı arasındaki Pearson korelasyon değerleri verilmiş, ardından da regresyon analizlerine geçilmiştir.

Tablo 1. *İnsani Değerler İle Özyeterlik Algısı ve Bilişsel Strateji Kullanımı Arasındaki İlişkileri Gösteren Korelasyon Değerleri*

	İnsani Değerler	Özyeterlik Algısı	Bilişsel Strateji Kullanımı
İnsani Değerler	1		
Özyeterlik Algısı	,474**	1	
Bilişsel Strateji Kullanımı	,574**	,708**	1

** p < .01

Ortaokul öğrencilerinin insani değerler puanları ile özyeterlik algısı puanları arasındaki korelasyon katsayısı $r = .47$ ($p < .01$), insani değerler puanları ile bilişsel strateji kullanımı puanları arasındaki korelasyon katsayısı ise $r = .57$ ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Bu değerlere bakıldığında özyeterlik algısı ile insani değerler arasında ve bilişsel strateji kullanımı ile yine insani değerler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p < .01$).

Tablo 2. *İnsani Değerlerin Özyeterlik Algısını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları*

Yordayıcı Değişken	R	R ²	F	B	Standart Hata B	t	p
İnsani Değerler	,474	,225	91,494	,213	,022	9,565	,000

p < .01

Ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin özyeterlik algılarını yordamasına yönelik basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre, insani değerler özyeterlik algılarını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Buna göre insani değerlerin özyeterlik algılarına ilişkin toplam varyansın yaklaşık %23'ünü ($R^2 = .225$; $F_{Reg} = 91,494$; $p < .01$); açıkladığı görülmektedir.

Tablo 3. *İnsani Değerlerin Bilişsel Strateji Kullanımını Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları*

Yordayıcı Değişken	R	R ²	F	B	Standart Hata B	t	p
İnsani Değerler	,574	,329	155,018	,355	,029	12,451	,000

p < .01

Ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin bilişsel strateji kullanımını yordamasına yönelik basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına göre, insani değerler bilişsel strateji kullanımını anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Buna göre insani değerlerin bilişsel strateji

kullanımına ilişkin toplam varyansın yaklaşık %33'ünü ($R^2 = .329$; $F_{Reg} = 155,018$; $p < .01$) açıkladığı görülmektedir.

Tartışma / Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin özyeterlik üzerinde yordayıcı rolünün olduğu tespit edilmiştir. Değerler seçimlerimize rehberlik eden; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yargılarımız için ölçüt sayılabilen inançlardır. (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bu araştırmada insani değerler şeklinde kavramsallaştırılan değer kavramı, ortaokula devam eden öğrencilerin kişilik gelişiminde önemli bir boyuta sahiptir (Dilmaç, 2007). Toplumsal ve bireysel değer yargılarına sahip olmayan çocuklar, kişilik gelişim sürecinde önemli problemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu süreçte çocuklarının sosyal yaşantısının yanında öğrenim yaşantısını da olumsuz yönde etkileyeceği yönünde araştırmalar mevcuttur (Dilmaç ve Ekşi, 2007). Bilindiği gibi değerler, insanların tutum ve davranışlarını belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynamaktadır. Bireylerin ve grupların değerleri hakkında bilgi edinmek, onların tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmamıza olanak verebilmektedir (Başaran, 1992). Bireyin aile yaşantısıyla birlikte başlayıp okulla birlikte gelişmeye devam eden, bireyin kişilik gelişiminde temel bir öneme sahip olan insani değerler, bireyin yaptıklarının sorumluluğunu almasını, arkadaşlarıyla olumlu, açık bir iletişim kurabilmesini, çevresindeki insanlarla barışık bir şekilde yaşamasını, insanlarla ilişkilerinde saygılı olmasını, etrafındaki bireylere karşı dürüst bir şekilde davranmasını, bunların yanında anlayışlı ve hoşgörülü tavırlar içerisinde olmasını sağlayabilir (Dilmaç, 2007). Bu araştırmanın bulgularına göre yukarıda ifade edilen insani değerlerin; yüksek akademik başarı (Helmke, 1989; Malpass, O'Neil ve Hocevar, 1999; Marsh, 1990; Schunk, 1989; Schunk ve Swartz, 1993) öğrenme amaç yönelimi (Wolters, Yu ve Pintrich, 2002), düşük kaygı (Sarı, Yenigün, Altıncı ve Öztürk, 2011), yüksek öz-düzenlemede becerisi (Schunk ve Ertmer, 2000; Whaw ve Abrami, 2002; Wolters, Yu ve Pintrich, 2002; Zimmermann, Bandura ve Martinez-Pons, 1992) gibi değişkenlerle ilişkili bulunan özyeterlik kavramını yordadığı görülmektedir. Buradan hareketle küçük yaşlardan itibaren aileyle başlayıp daha sonra okul ile birlikte devam eden değerler eğitiminin sonucu olarak, yaptıklarının sorumluluğunu alabilen, yapabileceğine inandığı görevleri üstlenip zamanında yerine getiren, okul veya çevresinde üzerinde düşen sorumluluklardan kaçınmayan öğrencilerin, literatürde genellikle olumlu değişkenlerle pozitif yönde ilişkili olduğu görülen özyeterlik algılarının yüksek olması beklendik ve önemli bir sonuç olduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın diğer bir sonucuna göre ortaokul öğrencilerinde insani değerlerin bilişsel strateji kullanımı üzerinde yordayıcı rolünün olduğu görülmüştür. Literatürde insani değerlerin bilişsel strateji kullanımıyla bağlantısına ilişkin doğrudan bir araştırma olmamasına karşın bilişsel strateji kullanımına temel teşkil eden ve bireylerin bilgiyi algılama ve işleme yeteneklerini kullanmadaki tercihleri (Peker ve Aydın, 2003) olarak kavramsallaştırılan öğrenme stilleri ile bağlantısına ilişkin çalışmalar dikkat çekmektedir. Matthews (2001) ile Dilmaç, Ertekin ve Yazıcı'nın (2009) yaptıkları çalışmalar değerler ile öğrenme stilleri arasında anlamlı ilişkilerin mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. İnsani değerler daha önce de ifade edildiği gibi bireyin yaşantısının ilk yıllarından başlayıp okulla birlikte gelişmeye devam eden, bireyin kişilik gelişiminde büyük öneme sahip olan bir kavramdır. Bu insani değerler bireyin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yargıları için ölçüt teşkil etmesi (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000) bakımından öğrenme sürecinin önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. İnsani değerlere sahip olan bireylerin; olumlu sınıf atmosferi ile öğrenme amaç yönelimi (Lyke ve Young, 2006), akademik başarı ile hatırd tutma (Güven ve Tunçer, 2007), çevresindeki arkadaşlarına kaliteli geri bildirimler verebilme yeterliği (Zhi-Feng Liu ve Lin, 2007) ve öğrenmeye değer verilen sınıf ortamları (Lyke ve Young, 2006) gibi değişkenlerle ilişkili bulunan bilişsel strateji kullanımını yordadığı görülmektedir. Buradan hareketle değerler eğitiminin sonucu olarak yaptıklarının sorumluluğunu alabilen, okulda ve okul dışında sorumluluk alanına giren işlerden kaçınmayan ve gerektiğinde geri bildirimler sunabilen, insanlarla ilişkilerinde saygılı olan ve bulunduğu sınıfı olumlu bir atmosfere dönüştürmeye gayret eden öğrencilerin, literatürde genellikle olumlu

değişkenlerle pozitif yönde ilişkili olduğu rapor edilen bilişsel strateji kullanım düzeylerinin yüksek olmasının beklendiği ve aynı zamanda önemli bir sonuç olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak bireylerin tutum ve davranışlarını belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynayan insani değerlerin, literatürde genel olarak olumlu değişkenlerle ilişkili bulunan özyeterlik algısı ve bilişsel strateji kullanımının önemli bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Ortaokul öğrencilerinin, oldukça önemli fonksiyonları olan insani değerleri içselleştirebilmeleri için öğrenme-öğretme sürecinde son yıllarda yer bulmaya başlayan değerler eğitiminin daha da yaygınlaştırılmasının özyeterlik gibi duyuşsal alanların ve bilişsel strateji kullanımı gibi bilişsel alanların gelişimi açısından olumlu katkılar yapabileceği düşünülmektedir. Ayrıca özyeterlik algısının ve bilişsel strateji kullanımının akademik başarının önemli belirleyicileri (Güven ve Tunçer, 2007; Malpass, O'Neil ve Hocevar, 1999; Schunk ve Swartz, 1993) olduğu düşünüldüğünde, özyeterlik algısını ve bilişsel strateji kullanımını yordayan bir değişken olarak eğitim programlarında değerler eğitime yer ve ağırlık verilmesinin gerektiği ifade edilebilir. Ortaokul öğrencilerinde uygulanacak bir değerler eğitimi programının özyeterlik ve bilişsel strateji kullanımı açısından etkililiğinin deneysel yöntemle tespit edilmesi gelecekte yapılacak araştırmalara verilebilecek bir öneri olarak ifade edilebilir. Ayrıca bu çalışmanın, araştırmanın yapıldığı şehir veya bölgeden farklı şehir veya bölgelerde daha geniş bir öğrenci grubuyla tekrarlanması sonuçların genellenebilme olasılığını arttırabilir.

Kaynaklar

- Alderman, M. K. (2004). *Motivation for achievement*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bandura, A. (1997). *Self efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman & Company.
- Başaran, T. E. (1992). *Yönetimde insan ilişkileri*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Belet, Ş. D. ve Yaşar, Ş. (2007). Öğrenme stratejilerinin okuduğunu anlama ve yazma becerilerini ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 1 (3), 69-86.
- Britner, S. L., & Pajares, F. (2006). Sources of science self- efficacy beliefs of middle school students. *Journal of Reserach in Science Teaching*, 43 (5), 485-499.
- Butler, D. L. (2002). Individualizing instruction in self-regulated learning. *Theory into Practice*, 2 (41), 81-92.
- Coarling, T. (1999). Value priorities, social value orientations and cooperation in social dilemmas. *British Journal of Social Psychology*, 38 (4), 397-408.
- Çağlar, A. (2005). Okul öncesi dönemde değerler eğitimi. M. Sevinç (Ed.), *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitiminin verilmesi ve eğitimin ahlaki olgunluk ölçeği ile sınanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2007). Temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 14 (11), 21-29.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ile öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 27-47.
- Dunlop, F. (1996). Democratic values and the foundations of political education. In: J. M. Halstead & M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values* (pp. 68-78). London: Falmer Press.
- Durmuş, Ç. (1996). *Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Eaton, M. J., & Dembo, M. H. (1997). Differences in the motivational beliefs of Asian American and non-Asian students. *Journal of Educational Psychology*, 89 (3), 433-440.

- Erinç, S. (1995). *Resmin eleştirisi üzerine*. İstanbul: Hilal Yayıncılık.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güven, B. ve Tunçer, B. K. (2007). Öğrenme stratejileri kullanımının öğrencilerin akademik başarıları, hazırda tutma düzeyleri ve derse ilişkin tutumları üzerindeki etkisi. *Yüziüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4 (4), 1-20.
- Helmke, A. (1989). Mediating processes between children's self-concept of ability and mathematical achievement: A longitudinal study. In: H. Mandel, E. DeCorte, N. Bennett and H. F. Friedrich (Eds.), *Learning and Instruction*. Oxford: Pergomon Press.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (24. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kilby, R. W. (1993). *The study of human values*. Lanham: University Press of America.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtcıbaşı, C. (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Liu, E. Z. F., & Lin, S. S. (2007). Relationship between peer feedback, cognitive and metacognitive strategies and achievement in networked peer assessment. *British Journal of Educational Technology*, 38 (6), 1122-1125.
- Lyke, J. A., & Young, A. J. K. (2006). Cognition in context: Students' perceptions of classroom goal structures and reported cognitive strategy use in the college classroom. *Research in Higher Education*, 47 (4), 477-490.
- Malpass, J. R., O'Neil, H. F., & Hocevar Jr, D. (1999). Self-regulation, goal orientation, self-efficacy, worry, and high-stakes math achievement for mathematically gifted high school students 1, 2. *Roeper Review*, 21(4), 281-288.
- Marsh, H. W. (1990). Causal ordering of academic self-concept and academic achievement: A multiwave, longitudinal panel analysis. *Journal of Educational Psychology*, 82 (4), 646-656.
- Matthews, B. (2001). The relationship between values and learning. *International Education Journal*, 2 (4), 223-232.
- Pajares, F., & Schunk, D. H. (2001). Self-beliefs and school success: Self efficacy, self-concept, and school achievement. In: R. Riding & S. Rayner (Ed.), *Self-perception* (pp. 239-266). London: Ablex Publishing.
- Palmer, D. (2011). Sources of efficacy information in an inservice program for elementary teachers. *Science Education*, 95, 577-600.
- Peker, M. ve Aydın, B. (2003). Anadolu ve fen liselerindeki öğrencilerin öğrenme stilleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (14), 167-172.
- Pintrich, P. R., & De Groot, E. (1990). Motivational and self regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of Educational Psychology*, 82 (1), 33-40.
- Sarı, İ., Yenigün, Ö., Altıncı, E. E. ve Öztürk, A. (2011). Temel psikolojik ihtiyaçların tatmininin genel özyeterlik ve sürekli kaygı üzerine etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 9 (4), 149-156.
- Schunk, D. H. (1989). Self-efficacy and achievement behaviors. *Educational Psychology Review*, 1 (3), 173-208.
- Schunk, D. H., & Swartz, C. W. (1993). Goals and progress feedback: Effects on self-efficacy and writing achievement. *Contemporary Educational Psychology*, 18 (3), 337-354.
- Schunk, D. H. (1998). Teaching elementary students to self-regulate practice of mathematical skills with modeling. In: D. H. Schunk, B. J. Zimmerman (Ed.), *Self-regulated learning from teaching to self-reflective practice*. New York: The Guilford Press.
- Schunk, D. H., & Ertmer, P. A. (2000). *Self-regulation and academic learning: Self-efficacy enhancing interventions*. San Diego: Academic Press.
- Sharp, C. (2002). Study support and the development of self-regulated learner. *Educational Research*, 44 (1), 29-42.
- Snyder, R. (1997). *An assessment of the reliability and validity of scores obtained by six popular learning styles instruments*. Unpublished doctoral dissertation. Utah: Utah State University.

- Şirin, A. (1983). *Gençlerin değerler sıralamasına yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usher, E. L., & Pajares, F. (2008). Sources of self-efficacy in school: Critical review of the literature and future directions. *Review of Educational Research*, 78, 751-796.
- Üredi, I. (2005). *Algılanan anne baba tutumlarının ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin öz-düzenleyici öğrenme stratejileri ve motivasyonel inançları üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van, J. W., & Scarborough, E. (1995). *The impact of values*. New York: Oxford University Press.
- VanZile-Tamsen, C. (2002). Assessing and promoting self-regulated strategy use. *Journal of College Counseling*, 5 (2), 182-188.
- Whaw, K. M., & Abrami, C. P. (2002). Student goal orientation and interest: Effects on student' use of self- regulated learning strategies. *Contemporary Educational Psychology*, 26 (3), 311- 329.
- Wigfield, A., & Eccles, J. S. (2000). Expectancy-value theory of achievement motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 68-81.
- Wolters, C. A., & Pintrich, P. R. (1998). Contextual differences in student motivation and self-regulated learning in mathematics, English, and social studies classrooms. *Instructional Science*, 26 (1), 27-47.
- Wolters, C. A., Yu, S. L., & Pintrich, P. R. (2002). The relation between goal orientation and students' motivational beliefs and self-regulated learning. *Learning and Individual Differences*, 8 (3), 211-238.
- Zimmerman, B. J., & Martinez-Pons, M. (1988). Construct validation of a strategy model of self regulated learning. *Journal of Educational Psychology*, 80, 284-290.
- Zimmerman, B. J., Bandura, A., & Martinez-Pons, M. (1992). Self-motivation for academic attainment: The role of self-efficacy beliefs and personal goal setting. *American Educational Research Journal*, 29 (3), 663-676.

Extended Abstract

Introduction

According to Şirin (1983), the values are described as the criteria show useful and desirable things independent from any situation or condition. According to the related literature, the value can be defined as a guiding method used for indicating preferences, interests, needs, desires, goals, moral obligations and attitudes (Van and Scarbrough, 1995), as well as a rule maker differentiate the results for the individual and opposite people (Coarling, 1999). In this context, the values have a fundamental importance in explaining human behaviors and emerge as a criterion for individual's thoughts, attitudes and behaviors (Dunlop, 1996; Durmuş, 1996). Motivational and cognitive processes are some of the areas, in which the values have a fundamental importance in explaining the human behaviors (Synder, 1997). The academic studies of the students in learning environments as well as their opinions and perspectives oriented to the cognitive activities are some of the factors that help to increase the motivation of the students (Wigfield and Eccles, 2000). The concept of "perception of self-efficacy" is constituting the basis of these factors, which is expressed by various theorists as the believes of the students to achieve a duty (Eaton and Dembo, 1997) or the belief of an individual to see what he/she can do with his/her abilities in a condition (Pintrich and De Groot, 1990; VanZile-Tamsen, 2002).

Individuals with high perception of self-efficacy attribute their failures to the lack of the effort they put forth, whereas individuals with low perception of self-efficacy attribute their failures to the lack of skills (Pajares and Schunk, 2001). According to the conducted studies, there is a positive correlation between perception of self-efficacy and academic achievement (Malpass, O'Neil and Hocevar, 1999; Schunk, 1989; Schunk and Swartz, 1993). The self-

regulation, which is needed for academic achievement, is effected by perception of self-efficacy (Wolters, Yu and Pintrich, 2002; Zimmermann, Bandura and Martinez-Pons, 1992). The students with the ability of self-regulation should have a high level of perception of self-efficacy in particular (Schunk and Ertmer, 2000). The studies show that students with high self-accuracy perception use effective self-perception strategies (Pajeres, 2002). Cognitive strategies play an important role in the definition of self-regulation and preparation of the environments supporting self-regulation (Butler, 2002). While self-regulated individuals perform effective learning activities by using cognitive strategies, the use of cognitive strategies becomes an important tool for the progress of the learning process. We can define the cognitive strategies as the management of the effort spent by the student to achieve the goals; the repetition, elaboration and organization in order to learn, remember and understand the processes (Pintrich and De Groot, 1990). Studies on the use of cognitive strategies show that the use of these strategies has positive effects on the academic achievement of the students (Güven and Tunçer, 2007; Wolters and Pintrich, 1998).

It is important to note that the values have an essential significance to explain the thoughts and behaviors of human; thus, it can be considered that the values can shape the cognitive elements such as use of affective and cognitive strategies in the learning process (Dunlop, 1996; Durmuş, 1996). From this point of view, it is aimed to investigate the predictive power of human values on the use of perception of self-efficacy perceptions and cognitive strategies in the middle school students.

Method

The universe of the study is consisted of all middle school students in Denizli from 5th, 6th, 7th and 8th grades. The sample group of the research is consisted of 318 students in the academic year of 2012-2103; 192 girls (60.4%) and 126 boys (39.6%) from 5th, 6th, 7th and 8th grades in the City Center of Denizli Province, who are included in the study randomly and going to public middle schools. In the study, some scales are used as data collection tools as follows: Moral Maturity Scale developed by Dilmaç and Kulaksızoğlu (1999), Self-Efficacy Scale and Use of Cognitive Strategies Scale developed by Pintrich and De Groot (1990) and adapted to Turkish by Üredi (2005). The correlation and simple linear regression analysis are used in the analysis of the data. The analyses are tested with the help of SPSS 16.0 package program with a 0.01 level of significance.

Result and Discussion

It is observed that the human values, which play an important role in the determination, shaping and guiding processes of the human attitudes and behaviors, predict the concept of perception of self-efficacy that is related to some variables such as high academic achievement (Malpass, O'Neil and Hocevar, 1999; Schunk, 1989; Schunk and Swartz, 1993), the aim of the education (Wolters, Yu and Pintrich, 2002), low anxiety (Sarı, Yenigün, Altıncı and Öztürk, 2011), high self-regulation abilities (Schunk and Ertmer, 2000; Wolters, Yu and Pintrich, 2002). As a second result of the study, it is observed that the human values predict the use of cognitive strategies; which are related to some variables such as academic achievement in the literature, remembering (Güven and Tunçer, 2007), the ability of giving good feedbacks to the friends around (Liu and Lin, 2007) and the class environments where education is valuable (Lyke and Young, 2006). It is thought that contribution of value education, which gained importance in the teaching-learning process in recent years, can contribute positively to affective areas like perception of self-efficacy and development of cognitive areas such as the use of cognitive strategies, which are very important functions of the students. In addition, when perception of self-efficacy and use of cognitive strategies are considered as important determinants of academic achievement (Güven and Tunçer, 2007; Malpass, O'Neil and Hocevar, 1999; Schunk and Swartz, 1993) it can be expressed that value education should be carried out more intensely as a variable, which predicts the perception of self-efficacy and use of cognitive strategies, in the educational trainings. The determination of effectiveness of value education program in

terms of use of perception of self-efficacy and cognitive strategies in the middle school students by an experimental method can be presented as a proposal to future studies. Furthermore, repeating the study with a larger group in another city or region may increase the probability of generalization of the results.